

KOSTYUM LOYIHALASH JARAYONIDA IJODIY MANBAA SIFATIDA TARIXIY VA MILLIY LIBOSLARDAN FOYDALANISH METODIKASI

Abduraimova Nodira Kenjaboevna

Z.M.Bobur nomidagi Andijon davlat universiteti sport va madaniyat fakulteti "Tasviriy va amaliy san'at" kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada kostyum loyihalash jarayonida tarixiy va milliy liboslardan ijodiy manbaa sifatida foydalanish metodikasining nazariy va amaliy jihatlari kompleks tarzda tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida tarixiy va milliy kiyimlarning estetik, konstruktiv hamda semantik xususiyatlari dizayn faoliyati nuqtayi nazaridan o'rganilib, ularning zamonaviy kostyum dizayniga integratsiya qilinish usullari yoritib beriladi. Maqolada tarixiy liboslarning ijtimoiy-madaniy konteksti, milliy kiyimlarning etnik va badiiy identifikatsiyadagi o'rni hamda ularni stilizatsiya va transformatsiya orqali qayta talqin qilish imkoniyatlari ilmiy asosda ochib berilgan.*

Kalit so'zar: *kostyum dizayni, tarixiy liboslar, milliy kiyimlar, ijodiy manbaa, dizayn metodikasi, stilizatsiya, transformatsiya, semantik yondashuv, madaniy meros, zamonaviy moda.*

Kirish

Kostyum loyihalash jarayoni san'at, madaniyat va dizayn tafakkurining uzviy uyg'unligi natijasida rivojlanadigan murakkab ijodiy jarayon hisoblanadi. Ushbu jarayonda tarixiy va milliy liboslar dizayner uchun muhim ijodiy manbaa sifatida xizmat qiladi, chunki ular o'zida jamiyatning ijtimoiy, estetik, falsafiy va madaniy qadriyatlarini mujassamlashtiradi. Tarixiy va milliy kostyumlar shakl, rang, material va bezak tizimi orqali ma'lum bir davrning dunyoqarashi va estetik idealini aks ettiradi. Shu sababli, ularni chuqur ilmiy tahlil qilish va zamonaviy kostyum dizayniga metodik yordamida tatbiq qilish dizaynerlik jarayonining nazariy va amaliy poydevorini yaxshi mustahkamlaydi.

Asosiy qism:

Tarixiy liboslarni ijodiy manbaa sifatida o'rganishda, avvalo, ularning paydo bo'lish sharoiti, ijtimoiy funksiyasi va estetik mezonlari tahlil qilinadi. Har bir tarixiy davr kostyumi muayyan ijtimoiy tabaqa, kasb yoki marosim bilan chambarchas bog'liq bo'lib, libos konstruksiyasi va bezaklarida ramziy ma'nolar mujassam bo'ladi. Metodik yondashuvda bu axborotlar bevosita ko'chirilmay, balki zamonaviy dizayn talablari asosida qayta talqin qilinadi.

Milliy liboslar esa xalqning etnik o‘ziga xosligi, urf-odatlar va estetik tafakkurining yorqin ifodasi sifatida dizaynda alohida ahamiyat kasb etadi. Milliy kiyimlar tarkibidagi ranglar uyg‘unligi, naqsh va ornamentlar tizimi, mato tanlovi hamda siluet shakllari asrlar davomida shakllangan badiiy tajribaning natijasidir. Shu sababli, milliy liboslarni o‘rganishda etnografik, san’atshunoslik va dizayn metodlari kompleks tarzda qo‘llaniladi. Bu yondashuv milliy elementlarning yuzaki bezak sifatida emas, balki chuqur mazmuniy asosga ega ijodiy manbaa sifatida ishlatilishini ta’minlaydi. Kostyum dizaynida tarixiy va milliy liboslardan foydalanish metodikasining muhim bosqichlaridan biri — analitik tahlil jarayonidir. Ushbu bosqichda libosning konstruktiv tuzilishi, proporsiyalari, bezak elementlari va funksional jihatlari ilmiy asosda o‘rganiladi. Tahlil jarayoni dizaynerga tarixiy shakllarning zamonaviy talqin imkoniyatlarini aniqlashga yordam beradi. Natijada, an’anaviy elementlar zamonaviy estetik me’yorlar bilan uyg‘unlashgan holda yangi badiiy yechimga ega bo‘ladi.

Metodik yondashuvda stilizatsiya va transformatsiya jarayonlari alohida o‘rin tutadi. Tarixiy yoki milliy libos unsurlari to‘liq ko‘chirilmagan, ularning asosiy xarakterli belgilari ajratib olinadi va zamonaviy dizayn konsepsiyasiga moslashtiriladi. Bu jarayonda shaklning soddalashtirilishi, ranglar palitrasining yangilanishi va bezaklarning minimalistik talqini muhim ahamiyat kasb etadi. Stilizatsiya dizaynerga milliy ruhni saqlagan holda global moda talablariga mos mahsulot yaratish imkonini beradi.

Tarixiy va milliy liboslarni zamonaviy kostyum dizayniga integratsiya qilishda semantik yondashuv ham muhim metodik vosita hisoblanadi. Har bir bezak, naqsh yoki rang ma’lum bir ramziy ma’noga ega bo‘lib, u madaniy kod sifatida qabul qilinadi. Dizayner ushbu kodlarni anglab yetgan holda, ularni yangi kontekstda qo‘llaydi. Natijada yaratilgan kostyum nafaqat estetik, balki madaniy-ma’naviy mazmunga ham ega bo‘ladi, bu esa dizayn mahsulotining qiymatini oshiradi. Zamonaviy dizayn ta’limida tarixiy va milliy liboslardan foydalanish metodikasi talabalarda ijodiy tafakkurni rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Talabalar tarixiy manbaalar bilan ishlash jarayonida tahliliy fikrlash, solishtirish va konseptual yechimlar ishlab chiqish ko‘nikmalarini egallaydi. Bu esa dizayn jarayonining nazariy va amaliy jihatlari uyg‘unlashtirish imkonini beradi. Natijada, yosh dizaynerlar milliy merosga hurmat bilan yondashgan holda, innovatsion g‘oyalarni ilgari sura oladi.

Kostyum loyihalashda tarixiy va milliy liboslardan foydalanish jarayoni madaniy merosni saqlash va rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Zamonaviy dizayn mahsulotlari orqali an’anaviy elementlarning qayta tiklanishi va ommalashuvi ta’minlanadi. Bu jarayon milliy identifikatsiyani mustahkamlash bilan birga, global moda maydonida milliy dizayn

maktabining shakllanishiga zamin yaratadi. Shu bois, tarixiy va milliy liboslar dizaynerlik faoliyatida strategik ahamiyatga ega ijodiy manbaa hisoblanadi.

Ilmiy-tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, tarixiy va milliy liboslardan metodik asosda foydalanilgan dizayn loyihalari estetik va funksional jihatdan yuqori baholanadi. Bunday loyihalarda shakl va mazmun o‘rtasidagi uyg‘unlik, rang va material tanlovining asoslanganligi yaqqol namoyon bo‘ladi. Metodik yondashuv dizaynerga ijodiy jarayonni tizimli ravishda tashkil etish imkonini beradi va tasodifiy yechimlardan qochishga yordam beradi.

Kostyum dizaynida tarixiy va milliy liboslardan foydalanish jarayoni vizual izlanishlar bilan cheklanmay, ilmiy-tadqiqot faoliyati bilan uzviy bog‘liq bo‘lishi lozim. Dizayner tarixiy manbaalarni o‘rganishda arxiv materiallari, muzey kolleksiyalari va etnografik tadqiqotlarga tayangan holda ishlashi maqsadga muvofiqdir. Ushbu jarayon liboslarning haqiqiy shakl va mazmunini aniqlash, ularning vaqt o‘tishi bilan qanday o‘zgarishlarga uchraganini tushunish imkonini beradi. Natijada dizayner ijodiy qarorlarni tasodifiy emas, balki ilmiy asoslangan holda qabul qiladi.

Milliy liboslarning hududiy farqlari kostyum dizayni uchun muhim manbaa hisoblanadi, chunki bir xalq doirasida ham kiyim shakli va bezaklarida sezilarli tafovutlar mavjud bo‘ladi. Ushbu farqlar iqlim sharoiti, xo‘jalik faoliyati va mahalliy estetik qarashlar bilan bog‘liq holda shakllangan. Dizayner bu hududiy xususiyatlarni o‘rganish orqali yanada boy va mazmunli konsepsiyalar yaratish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Bu yondashuv dizayn mahsulotining individualligini oshiradi.

Tarixiy va milliy liboslarni o‘rganishda materialshunoslik masalalari ham alohida ahamiyatga ega. An’anaviy matolar, ularning tuzilishi, tabiiy bo‘yoqlardan foydalanish usullari va texnologik jarayonlari dizayn jarayonida muhim axborot manba bo‘lib xizmat qiladi. Zamonaviy texnologiyalar yordamida ushbu materiallarning xususiyatlarini qayta talqin qilish mumkin. Natijada an’anaviylik va innovatsiya o‘rtasidagi muvozanatga erishiladi.

Kostyum dizaynida tarixiy shakllardan foydalanish konstruktiv yechimlar ishlab chiqishda ham muhim rol o‘ynaydi. Tarixiy liboslarda uchraydigan kesimlar, qatlamlilik va shakl yaratish usullari zamonaviy dizaynda yangi konstruktsiyalar uchun asos bo‘la oladi. Dizayner ushbu konstruktsion tajribalarni o‘rganib, ularni funksional talablar bilan uyg‘unlashtiradi. Bu esa kiyimning qulayligi va estetik qiymatini oshiradi.

Milliy liboslar bezak tizimi kostyum dizaynida dekorativ elementlarni yaratishda muhim metodik manbaa hisoblanadi. Naqshlar, kashtalar va bezak kompozitsiyalari faqat estetik vazifani bajarmay, balki axborot tashuvchi unsur sifatida ham namoyon bo‘ladi. Dizayner ushbu bezaklarni zamonaviy grafik elementlar bilan uyg‘unlashtirgan holda yangi badiiy

yechimlar ishlab chiqadi. Bu jarayon madaniy merosni zamonaviy 779emant tilga moslashtirish imkonini beradi.

Kostyum loyihalashda tarixiy va milliy liboslardan foydalanish jarayoni dizaynerdan yuqori darajadagi tanqidiy fikrlashni talab qiladi. Har qanday an'anaviy element zamonaviy sharoitda qay darajada mos kelishini baholash muhimdir. Metodik yondashuvda tanlab olish, moslashtirish va rad etish jarayonlari asosiy o'rin tutadi. Bu dizaynerni mexanik takrorlashdan saqlaydi va ijodiy mustaqillikni ta'minlaydi.

Zamonaviy global moda makonida milliy liboslardan foydalanish identitet masalasini dolzarb qilib qo'yadi. Milliy xususiyatlarga ega kostyumlar dizayn mahsulotini xalqaro bozorda ajratib ko'rsatadi. Shu sababli, dizaynerlar tarixiy va milliy liboslardan foydalangan holda o'z dizayn konsepsiyasini global tendensiyalar bilan uyg'unlashtirishga intiladi. Bu yondashuv milliy dizayn maktabining shakllanishiga xizmat qiladi.

Kostyum dizaynida tarixiy va milliy manbaalardan foydalanish ekologik barqarorlik nuqtayi nazaridan ham ahamiyatlidir. An'anaviy kiyimlarda tabiiy materiallar va uzoq xizmat qiluvchi konstruktsiyalar keng qo'llanilgan. Ushbu tajribani zamonaviy dizaynda qayta talqin qilish barqaror moda konsepsiyalarini rivojlantirishga yordam beradi. Natijada dizayn jarayoni nafaqat estetik, balki ekologik jihatdan ham mas'uliyatli bo'ladi.

Tarixiy va milliy liboslarni o'rganishga asoslangan dizayn loyihalari ko'pincha konseptual yondashuv bilan ajralib turadi. Bunday loyihalarda libos faqat kiyim sifatida emas, balki g'oya va mazmunni ifodalovchi vosita sifatida qaraladi. Dizayner tarixiy kontekst va zamonaviy muammolarni birlashtirgan holda badiiy ifoda yaratadi. Bu esa kostyum dizaynini san'at darajasiga ko'taradi.

Kostyum loyihalashda tarixiy va milliy liboslardan ijodiy manbaa sifatida foydalanish metodikasi uzluksiz rivojlanib boruvchi jarayon hisoblanadi. Zamonaviy ilmiy tadqiqotlar va texnologik yangiliklar ushbu metodikani yanada boyitadi. Dizayner tarixiy merosga tayanib, kelajak dizayn konsepsiyalarini shakllantiradi. Shu tariqa, an'ana va innovatsiya o'rtasidagi uzviy bog'liqlik kostyum dizayni rivojining asosiy omillaridan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, kostyum loyihalash jarayonida tarixiy va milliy liboslardan ijodiy manbaa sifatida foydalanish ilmiy-metodik yondashuvni talab etadi. Ushbu yondashuv analitik tahlil, stilizatsiya, transformatsiya va 779emantic talqin bosqichlarini o'z ichiga oladi. Natijada yaratilgan kostyum dizayni nafaqat zamonaviy estetik talablarga javob beradi, balki milliy va tarixiy qadriyatlarni o'zida mujassamlashtirgan holda madaniy merosni davom ettiradi. Bu esa dizayn san'atining barqaror rivojlanishini ta'minlovchi muhim omillardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. X.X. Kamilova, N.A. Isahojayeva, K.R. Fuzailova, “Kostyum kreativ grafikasi” Yengil sanoati buyumlari konstruksiyasini ishlash va texnologiyasi (tikuv buyumlari) yo’nalishlarida tahsil oluvchi bakalavr talabalari uchun darslik, 2017.
2. Xasanbayeva G.K. Spetsifika dizayna molodyojnoy odejdi: -Toshkent: 2008 yil. 40-43 betlar.
3. Ernazarovna, U. G. (2022). The Formation of the design term and history of development. Ta'lim va rivojlanish tahlili onlayn ilmiy jurnali, 96-102.
4. X.X. Komilova, U.A. Vohidova. “Loyihalash”, 2017.
5. Firdavsxon Qodiriy “Kostyum dizayni loyihasini yaratishda ijodiy manbadan foydalanish” Directory Indexing of International Research Journals-CiteFactor: 2022.